

Przegląd Badań Edukacyjnych

Krzysztof Rubacha

**KKS – KKS-R22 – KSS-22 – TRZY KWESTIONARIUSZE
DO BADANIA SAMOREALIZACJI**

Numer 39 (2022), Podręcznik Pracowni Narzędzi Badawczych

Redakcja Naukowa

prof. dr hab. Krzysztof Rubacha
dr hab. Violetta Kopińska, prof. UMK

Rada Naukowa

prof. Jan Danek, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Słowacja), prof. dr hab. Dorota B. Gołębiak, Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław (Polska), prof. dr Zbigniew Formella, Università Pontificia Salesiana, Roma (Włochy), dr Halyna Katolyk, Ukraiński Uniwersytet Katolicki, Lwów (Ukraina), Ass. Prof. Roald Larsen, UiT University of Tromsø (Norwegia), prof. dr Tadeusz Lewicki, Università Pontificia Salesiana, Roma (Włochy), prof. dr hab. Zbyszko Melosik, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań (Polska), prof. dr hab. Roman Schulz, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń (Polska), dr Valentina Shvets, National Academy of Pedagogical Sciences, Kyiv (Ukraina), dr Sabina Siebert, University of Glasgow (Szkocja), dr hab. Dorota Siemieniecka, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń (Polska), dr hab. Teresa Sołtysiak, prof. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz (Polska), dr Zoroslav Spevak, Assoc. Prof., University u Novom Sadu (Serbia), doc. mgr. Mariana Sirotoová, PhD, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (Słowacja), prof. dr hab. Marzenna Zaorska, Uniwersytet Warmiński-Mazurski, Olsztyn (Polska)

Rada Naukowa Pracowni Narzędzi Badawczych

prof. dr hab. Krzysztof Rubacha, prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak, prof. dr hab. Ewa Jarosz,
dr hab. Beata Nowak, prof. Pedagogium, dr hab. Sławomir Pasikowski, dr Emilia Aksamit, dr Magdalena Cuprjak

Redaktor statystyczny

prof. dr hab. Krzysztof Rubacha

Redaktorzy językowi

dr hab. Krzysztof Gajdka – język polski
mgr Marta Kowalczyk – język angielski

Sekretarze Redakcji

dr Magdalena Cuprjak, e-mail: mcuprjak@umk.pl
dr Małgorzata Fopka-Kowalczyk, e-mail: mfopka-kowalczyk@umk.pl

Redakcja „Przeglądu Badań Edukacyjnych”
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Instytut Nauk Pedagogicznych
87-100 Toruń, ul. Lwowska 1
<https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/PBE>

Czasopismo jest wydawane na zasadach licencji niewyłącznej Creative Commons
i dystrybuowane w wersji elektronicznej Open Access poprzez Akademicką Platformę Czasopism UMK
Wersja papierowa jest dostępna w druku na żądanie na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwoumk.pl

ISSN 1895-4308

<http://dx.doi.org/10.12775/PBE.2022.015>

© Copyright by Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Toruń 2022

UNIwersYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA
ul. Gagarina 11, 87-100 Toruń, Polska

Druk: Drukarnia Wydawnictwa Naukowego UMK

Spis treści

Wprowadzenie	7
1. Właściwości psychometryczne KKS i KKS-R22	11
2. Test Stylów Samorealizacji 22	19
2.1. Podstawy teoretyczne i problematyzacja	19
2.2. Zasady operacjonalizacji	23
2.3. Struktura czynnikowa, moc dyskryminacyjna i rzetelność pozycji	30
2.4. Trafność teoretyczna	31
2.5. Normalizacja	32
2.6. Obliczanie wyników	33
3. Arkusze do zbierania danych oraz klucze	34
3.1. KKS	34
3.1.1. KKS – klucz	37
3.2. KKS-R22	39
3.2.1. KKS-R22 – klucz	41
3.3. KSS-22	44
3.3.1. KSS-22 – klucz i obliczanie wyników	49
Literatura cytowana	51

Abstrakt

Prezentowany podręcznik zawiera dane o podstawach teoretycznych oraz właściwościach psychometrycznych trzech kwestionariuszy do pomiaru samorealizacji. Jest to także raport z prac empirycznych, będących podstawą tych kwestionariuszy, które były prowadzone od 1990 do 2022 roku. Pierwsza wersja narzędzia (Krótki Kwestionariusz Samorealizacji – KKS) była oparta na teorii syndromu samorealizacji Abrahama Masłowa i została opublikowana w 1991 roku. Od tego momentu nieprzerwanie prowadzono badania za pomocą KKS. Część ich wyników stała się podstawą do rewizji psychometrycznej narzędzia, która w 2022 roku doprowadziła do nieznacznej korekty kwestionariusza (KKS-22), nie zaburzając struktury jego wskaźników. Fakt ten zbiegł się z zakończeniem prac nad nowym kwestionariuszem do badania stylów samorealizacji (KSS-22), który pozwala zdiagnozować styl skoncentrowany na: akceptacji siebie, akceptacji innych, rozwiązywaniu konfliktów wewnętrznych, rozwiązywaniu konfliktów społecznych. Podręcznik opisuje także jego podstawy teoretyczne oraz właściwości psychometryczne i zawiera arkusze z kluczami do obliczania wyników.

Słowa kluczowe:

pomiar samorealizacji, Krótki Kwestionariusz Samorealizacji – KKS, KKS-22, Test Stylów Samorealizacji 22 – KSS-22.

Wprowadzenie

Samorealizacja jest najogólniej rozumiana jako ludzkie działania nastawione na wydobycie potencjałów rozwojowych w toku interakcji jednostki ze środowiskiem. Pojawiają się tu trzy założenia, czy też przesłanki, definiujące ten proces jako:

- sterowany przez aktywność własną jednostki;
- zmierzający do zrealizowania potencjalności tkwiących w zasobach jednostki;
- polegający na korzystaniu z tych parametrów środowiska, które dostarczają narzędzi potrzebnych do realizacji danego celu rozwojowego.

Metaforą tej sytuacji teoretycznej może być uzdolniony muzycznie człowiek, który tak organizuje własne życie, by w pełni rozwinąć swój talent. Stopień udziału jednostki wzrasta w miarę upływu czasu. Talent Marii Callas został odkryty przez rodziców, którzy stwarzali jej środowisko do rozwoju, by stopniowo ona sama przejmowała nad nim kontrolę. Ostatecznie jej życie koncentrowało się na pracy pozwalającej na osiągnięcie coraz wyższych poziomów sopranu oraz sztuki aktorskiej. Oczywiście nie chodzi jedynie o tak spektakularne drogi rozwojowe. Potencjalności dotyczą wszelkich form działania i życia człowieka, często postrzeganych jako zwyczajne, codzienne, np. konkretny styl myślenia, konkretny zasób działania pamięci czy łatwość nawiązywania nowych relacji lub wysoki poziom empatii. Takie rozumienie zakreśla pole empiryczne samorealizacji, które tworzą nieobserwowalne zjawiska – zasoby psychiczne oraz względnie obserwowalne działania w środowisku codziennego życia człowieka. Myśl ta znajduje odzwierciedlenie w teoretycznych ujęciach samorealizacji, które zdecydowanie najsilniej akcentują zasoby psychiczne oraz w pewnym i zróżnicowanym

stopniu uwzględniają właściwości interakcji z otoczeniem. Taki właśnie charakter mają analizy Abrahama Masłowa (1990), który skompletował cechy syndromu samorealizacji. Korzystał z danych empirycznych zgromadzonych podczas wywiadów z wybitnymi osobami, pomiarów projekcyjnych (Test Plam Atramentowych Rorschacha) oraz testowania podstawowych potrzeb badanych. Skala osiągnięć tych ludzi oraz kulturowe, społeczne czy polityczne znaczenie stały się kryteriami doboru badanych do próbkki, a zarejestrowane podczas badania osobiste konteksty tych osiągnięć potwierdziły, że wyczerpały one ogólne rozumienie samorealizacji. Na syndrom samorealizacji składają się następujące, znane już od kilkudziesięciu lat, właściwości: sprawniejsza niż u innych percepcja rzeczywistości i bardziej zadowalające relacje z nią, akceptacja siebie, innych i przyrody, spontaniczność, prostota, naturalność, koncentracja na problemie, dystans wobec rzeczywistości, potrzeba prywatności, autonomia – niezależność od kultury i otoczenia, ciągła świeżość ocen, doświadczenia mistyczne – doznania szczytowe, poczucie wspólnoty z ludźmi, głębia związków interpersonalnych, demokratyczna struktura charakteru, rozróżnianie środków i celów, odróżnianie dobra od zła, filozoficzne, ale niezłośliwe poczucie humoru, twórczość (bycie twórczym w codzienności), opór wobec inkulturacji (Masłow, 1990, s. 212–251).

Wśród kryteriów doboru badanych do próbkki, w obrębie osobistych kontekstów, znajdował się kluczowy warunek występowania samorealizacji, a mianowicie przeszła i aktualna gratyfikacja potrzeb podstawowych i poznawczych, rozumianych zgodnie z teorią potrzeb Masłowa (1986, 1990). Można więc przyjąć, że status teoretyczny tych kategorii nadaje im charakter zdań opisowych, w pewnym stopniu zweryfikowanych empirycznie już w badaniach Masłowa (1990), ponieważ zestawiał on wyniki głębokich wywiadów narracyjnych z wynikami testów projekcyjnych oraz skal operacjonalizujących poziomy zaspokojenia potrzeb osób badanych. Takie podejście uruchamia mechanizm triangulacji metod zbierania danych (ilościowe i jakościowe) oraz teorii (teoria potrzeb i teoria samorealizacji), który pełni funkcję jednego z kryteriów weryfikacji empirycznej danych. Dość zaawansowany poznawczo status pojęcia samorealizacji Masłowa (1990) umożliwia więc podejmowanie kolejnych prób weryfikacji tego konstruktu. Jedną z nich była jego operacjonalizacja do postaci kwestionariusza testu (Krótki Kwestionariusz Samorealizacji – KKS) służącego do pomiaru poziomu samorealizacji,

wykonana przeze mnie w roku 1990 (Rubacha, 1991, s. 90–107). W tekście tym został zaprezentowany proces badawczy prowadzący od analizy podstaw teoretycznych (problematyzacja), poprzez konstrukcję pozycji kwestionariusza (operacjonalizacja), do opracowania jego właściwości psychometrycznych (weryfikacja empiryczna). Tak przygotowane narzędzie było używane kilkadziesiąt razy w badaniach empirycznych, najczęściej prowadzonych w ramach prac magisterskich i doktorskich. Ponieważ narzędzie liczy już 32 lata, a jednocześnie nadal dostarcza interesujących w sensie teoretycznym danych o rozwoju osób badanych, poddano je ponownym badaniom weryfikacyjnym, które doprowadziły do dwóch niezależnych rezultatów. Po pierwsze, odświeżyły właściwości psychometryczne Krótkiego Kwestionariusza Samorealizacji (KKS), w niewielkim stopniu zmieniając układ jego pozycji. Po drugie, stały się punktem wyjścia do rewizji podstaw teoretycznych konstruktów samorealizacji oraz zbudowania i zweryfikowania empirycznego nowego narzędzia opartego na tej rekonstrukcji teoretycznej – Kwestionariusza Stylów Samorealizacji (KSS-22). Obecnie istnieją więc trzy narzędzia pomiarowe: Krótki Kwestionariusz Samorealizacji (KKS) w wersji z 1990 roku, Krótki Kwestionariusz Samorealizacji – Rewizja 22 (KKS-R22) oraz nowy Kwestionariusz Stylów Samorealizacji (KSS-22). Prezentowany podręcznik zawiera opis i weryfikację empiryczną tych trzech narzędzi pomiarowych.

1. Właściwości psychometryczne KKS i KKS-R22

W tej części tekstu porównano właściwości psychometryczne narzędzia z 1990 roku z narzędziem z roku 2022. W zakresie powtarzających się parametrów psychometrycznych użyto takich samych miar statystycznych. Dla wersji nowej opracowano dodatkowy parametr trafności teoretycznej oraz stałości. W tabeli 1 zamieszczono moc dyskryminacyjną oryginalnych pozycji testu z 1990 roku w porównaniu z danymi z roku 2022. Analiza pokazuje, że dwie pozycje (23 i 27) w 2022 roku nie uzyskały wystarczająco wysokich wskaźników mocy dyskryminacyjnej. Zastąpiono je nowymi, które sformułowano dla tych samych konstruktów teoretycznych (w tabeli są to pozycje 23a i 27a). Średnia z obu pomiarów to 0.58, przy czym skrajne wartości z 1990 roku wynosiły 0.48–0.68, przy $p < 0.001$, podczas gdy w roku 2022 przedział ten był szerszy: 0.47–0.71 przy $p < 0.05$. W roku 1990 w analizach uwzględniono 140 osób badanych, a w 2022 $N = 248$. Zdecydowanie inaczej natomiast przedstawiała się struktura wieku badanych. W 1990 roku były to osoby od 18 do 22 lat, a aktualnie od 17 do 66 lat. Ta różnica sprawia, że wersja z 2022 roku z większą pewnością może być stosowana wobec szerszej grupy wiekowej niż jedynie grupa osób na granicy adolescencji i wczesnej dorosłości. Teraz moc dyskryminacyjną narzędzia weryfikowano na próbie z populacji obejmującej wszystkie okresy dorosłości. Ostatni okres dorosłości był jednak najsłabiej reprezentowany.

Tabela 1. Punktowo-czteropolowe (*phi*) współczynniki mocy dyskryminacyjnej pozycji KKS i KKS-R22

Lp.	Treść pozycji	Phi '90	Phi '22
1.	W swoim działaniu kieruję się wiedzą i rozumem	0.53	0.47
2.	Na ogół nie przywiązuję wagi do głębi kontaktu z innymi ludźmi	0.65	0.58
3.	Na tle innych ludzi jestem osobą wyróżniającą się	0.58	0.67
4.	Miałbym teraz trudności z przedstawieniem wizji mojego życia	0.48	0.50
5.	Jestem otwarty na nowe doświadczenia	0.60	0.51
6.	Tworzenie czegoś nowego daje mi dużo radości	0.51	0.52
7.	Nie potrafię pokonać wielu trudności w realizacji moich celów	0.63	0.71
8.	Osiąganie celów życiowych nie jest najważniejszym motorem mojego działania	0.50	0.56
9.	Staram się rozwijać swoje zainteresowania nawet wtedy, gdy napotykam trudności	0.55	0.59
10.	Zdarza się, że moje zachowanie nawet mnie zaskakuje	0.57	0.53
11.	Lubię siebie za to, jaki jestem	0.68	0.70
12.	W sytuacjach towarzyskich, np. na przyjęciu rodzinnym, raczej trzymam się na uboczu	0.58	0.63
13.	Jestem osobą, której zachowanie można zawsze przewidzieć	0.66	0.58
14.	Często chciałbym mieć jakieś nowe i niezwykle doznania	0.61	0.52
15.	Nie lubię angażować się w sprawy ogólne, np. mojego kraju, społeczne, kulturalne	0.56	0.59
16.	Gdy maluję, rysuję lub też tworzę coś innego, staram się wyrazić samego siebie	0.59	0.69
17.	Realizowanie moich planów i zamierzeń jest dla mnie bardzo ważne	0.53	0.55
18.	Nie przywiązuję dużej wagi do wyrabiania w sobie dobrych cech charakteru	0.63	0.68

Tabela 1 (cd.)

Lp.	Treść pozycji	Phi '90	Phi '22
19.	Chwilowe trudności nie przeszkadzają mi w realizacji moich celów	0.58	0.58
20.	Odczuwam radość, gdy robię coś nowego i oryginalnego	0.50	0.61
21.	Zastanawianie się nad moim życiem wywołuje uczucie znużenia	0.57	0.48
22.	Jestem uzależniony od zbyt wielu ludzi i okoliczności	0.67	0.49
23.	W stosunkach z innymi ludźmi zawsze staram się zaznaczyć swoją indywidualność	0.49	0.41
23a.	W stosunkach z innymi ludźmi staram się zaznaczyć swoją indywidualność	–	0.53
24.	Staram się wracać do moich minionych doświadczeń	0.54	0.64
25.	W życiu kieruję się własnymi celami i ideałami	0.48	0.49
26.	Jestem bardzo powściągliwy w nawiązywaniu nowych znajomości	0.58	0.62
27.	Mam pewne aspiracje i konsekwentnie je realizuję	0.59	0.37
27a.	Bilans realizacji celów życiowych mam pozytywny	–	0.59
28.	W tym, co robię, chcę zaznaczyć samego siebie	0.66	0.72
29.	Czuję, że nie jestem na tyle silny, by stawić czoła poważnym trudnościom życiowym	0.68	0.62
30.	Myślę, że z każdym dniem przybliżam się do mojego ideału życia	0.60	0.63
31.	Odczucie poważniejszych trudności odbiera mi zapał do działania	0.56	0.51
32.	Nie zdarza mi się przeżywać szczególnie silnych i wzniosłych uczuć	0.62	0.49
33.	Krąg moich bliskich znajomych jest bardzo szeroki	0.58	0.60
	Średnia	0.58	0.58

Źródło: badania własne oraz (Rubacha, 1991, s. 105–106).

Rzetelność obu testów oszacowano za pomocą formuły Spearmana-Browna z poprawką Gaylorda (Guilford, 1964, s. 459). W 1990 roku wartość ta wynosiła 0.94, przy $p < 0.05$ (Rubacha, 1991, s. 95). Aktualnie osiągnęła wartość 0.93 ($p < 0.05$) i podobnie jak wcześniej można ją uznać za wystarczający wskaźnik dokładności pomiaru, oszacowany metodą zgodności wewnętrznej testu.

Szacując trafność, powtórzono procedurę z 1990 roku, polegającą na wyliczeniu współczynnika korelacji między wynikiem testu a kryterium zewnętrznym. Kryterium tym był sąd introspekcyjny, jaki wyrażają badani o własnych doświadczeniach samorealizacyjnych (Rubacha, 1991, s. 96–97). W pierwszym etapie poproszono losową próbkę osób o dwukrotne przestudiowanie tekstu Masłowa (1990, s. 212–251) na temat syndromu samorealizacji. W drugim etapie po upływie trzech dni od przeczytania tekstu przeprowadzono dla tej grupy osób wykład akademicki na temat samorealizacji. Bezpośrednio po wykładzie wprowadzono atmosferę sprzyjającą autorefleksji i w mniejszych już grupach zainicjowano rozmowę o doświadczeniach samorealizacyjnych badanych ($N = 116$; po 50% kobiet i mężczyzn; przedział wieku 29–46 lat). W trzecim etapie poproszono badanych o udzielenie odpowiedzi na pytanie: Czy doświadczasz w swoim życiu samorealizacji? Wypełnili oni także KKS-R22. Podobnie jak wcześniej, wyniki pomiarów skorelowano za pomocą formuły Yala (Rubacha, 1990, s. 97, za: Brzeziński, 1984, s. 114). W tabeli 2 pokazano wyniki z roku 1990 oraz 2022 (wyniki z dolnej i górnej grupy).

Tabela 2. Korelacje między pomiarami sądu introspekcyjnego i wynikami KKS oraz KKS-R22

Sąd introspekcyjny	Wynik KKS		Suma	Wynik KKS-R22		Suma
	niskie	wysokie		niskie	wysokie	
Tak	2	20	22	4	25	29
Nie	25	3	28	22	5	27
Suma	27	23	50	26	30	56

Źródło: badania własne.

Współczynnik ϕ Yala był wyższy w starej wersji, ponieważ przy $p < 0.01$ wynosił 0.79, a w nowej przyjmuje wartość 0.46. Ten ostatni współczynnik nie jest bardzo wysoki, ale wskazuje na znaczącą korelację. Niemniej jednak spadek jego wartości oraz lepsza dostępność alternatywnych kryteriów zewnętrznych pozwoliły na skorelowanie wyników KKS-R22 z Testem Poczucia Skuteczności (Chomczyńska-Rubacha i Rubacha, 2013). Poczucie skuteczności to zmienna definiowana, najogólniej, jako sąd – przekonanie jednostki na temat osobistych możliwości spełnienia różnorodnych warunków zadania, które jest celem działania (Bussey i Bandura, 1999, s. 691). Tak rozumiane poczucie stanowi motyw stymulujący aktywność, pozwalający zrealizować różnorodne zamierzenia. Ekstrapolując ten wątek na problematykę samorealizacji, można powiedzieć, że to jeden z mechanizmów wzmacniających jednostkę na drodze osiągnięcia własnych celów. Wysokie poczucie własnej skuteczności jest stymulatorem działania, niskie, w najlepszym wypadku, może być obojętne wobec zamierzeń, a w najgorszym – może być inhibitorem (Kaplan, 1990, s. 267). Dla powodzenia w realizacji własnych celów może to mieć spore znaczenie, ponieważ poczucie własnej skuteczności powstaje na gruncie osobistych doświadczeń jednostki w zakresie dysponowania zasobami motywacyjnymi i poznawczo-działaniovymi. Na te pierwsze składają się: umiejętność odraczania gratyfikacji, wiara we własne siły, motywacja rozwojowa i wytrwałość w działaniu. Z kolei zasoby poznawczo-działaniowe budują takie zmienne jak: umiejętność przekładania celów na program działania, odporność na frustrację i stres, poczucie sprawstwa oraz wewnętrzsterowność (Chomczyńska-Rubacha i Rubacha, 2013, s. 7). Przyjęto zatem, że bliskość teoretyczna samorealizacji i poczucia własnej skuteczności oraz podzielane pole empiryczne (motywacja do działania na rzecz celów osobistych i pozaosobistych) pozwalają formułować hipotezę o skorelowaniu obu zmiennych. Hipoteza ta uzasadnia użycie Testu Poczucia Skuteczności jako kryterium zewnętrznego do oszacowania trafności teoretycznej KKS-R22. Badaniem objęto 82 kobiety i 80 mężczyzn w wieku 25–51 lat. Po wypełnieniu obu kwestionariuszy (KKS-R22 i TPS) stwierdzono związek liniowy między zmiennymi, a ponieważ obie były mierzone na poziomie interwałowym, użyto parametrycznego testu Pearsona, uwolnionego od wielkości próbki poprzez podniesienie wyniku do kwadratu. Ostateczny wynik to 0.79 przy $p < 0.05$. To znacząca zależność dodatnia. Test Poczucia Skuteczności cha-

rakteryzuje się względnie wysokimi wskaźnikami standaryzacji psychometrycznej wykonanej dwukrotnie: w roku 2006 i 2012. Badania z 2012 roku pokazują, że moc dyskryminacyjna pozycji mierzona współczynnikiem korelacji dwuseryjnej mieści się w przedziale 0.29–0.77, rzetelność oszacowana m.in. alfą Cronbacha dla każdej pozycji mieści się w granicach 0.86–0.89. Trafność teoretyczną oszacowano za pomocą EFA, która wyodrębniła dwa czynniki: zasoby poznawczo-działaniowe i zasoby motywacyjne. Czynniki pierwszy wyjaśnia 38,09% ogólnej wariancji, a czynnik drugi 32,01%. Obliczono także normy stenowe. Szczegóły standaryzacji są opisane w podręczniku do TPS (Chomczyńska-Rubacha i Rubacha, 2013). Dane te pozwalają wnioskować, że obliczona korelacja może być traktowana jako wskaźnik trafności teoretycznej KKS-R22.

Pracując nad aktualizacją właściwości psychometrycznych KKS, sprawdzono także stałość tej nowej wersji narzędzia. Dwa pomiary w odstępie miesiąca ($N = 110$), skorelowane za pomocą współczynnika Pearsona, uzyskały wysoką zależność na poziomie 0.92 przy $p < 0.05$. Można uznać, że test daje stabilne wyniki – jest więc prognostyczny.

Podobnie jak w roku 1990 (Rubacha, 1991, s. 99), aktualnie wyliczono normy stenowe, normalizując KKS-R22 dla populacji kobiet i mężczyzn ($N = 602$). W tabeli 3 zaprezentowano normy dla obu wersji testu. Normy te trudno porównać ze sobą, ponieważ te z 1990 roku wyliczono dla populacji adolescentów i osób w okresie wczesnej dorosłości ($N = 525$) (Rubacha, 1991, s. 98), a obecne dla końcówki adolescencji oraz wszystkich okresów dorosłości. Warto jednak przyjrzeć się nowej wersji testu. Otóż w grupie mężczyzn nieco trudniej jest osiągnąć wysoki poziom samorealizacji niż w grupie kobiet, za to łatwiej im, niż kobietom, osiągnąć przeciętny poziom samorealizacji. Ta tendencja jest odwrotna w stosunku do 1990 roku. Nie należy jednak przykładać do tego dużej wagi, ponieważ obie kohorty z powodu wieku miały odmienne przestrzenie potencjalnej samorealizacji oraz zdecydowanie różniły się doświadczeniami życiowymi.

Tabela 3. Normy stenowe KKS i KKS-R22 – przedziały dla poziomów samorealizacji

Płeć/kohorta	POZIOM SAMOREALIZACJI		
	niski	przeciętny	wysoki
Kobiety 1990	1–41	42–50	51–66
Mężczyźni 1990	1–39	40–48	49–66
Kobiety 2022	1–41	42–53	54–66
Mężczyźni 2022	1–34	35–55	56–66

Źródło: badania własne oraz (Rubacha, 1991, s. 100).

Tabela 4. Normy stenowe KKS i KKS-R22 – szczegółowy rozkład

WS	KKS STENY		KKS-R22 STENY	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
66				
65				
64				
63				
62				10
61	10			9
60	10	10	10	9
59	9	10	9	8
58	9	9	9	8
57	9	9	9	7
56	8	8	8	6
55	8	8	7	6
54	7	8	7	6
53	7	8	6	6
52	7	7	6	6
51	7	7	6	6
50	6	7	6	6
49	6	7	6	6
48	6	6	6	6
47	6	6	6	6
46	5	6	6	6
45	5	6	6	6
44	5	6	5	6

Tabela 4 (cd.)

WS	KKS STENY		KKS-R22 STENY	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
43	5	5	5	6
42	5	5	5	6
41	4	5	4	5
40	4	5	4	5
39	4	4	4	5
38	4	4	4	5
37	4	4	4	5
36	3	4	4	5
35	3	4	4	5
34	3	3	3	4
33	3	3	3	4
32	3	3	3	4
31	3	3	3	4
30	2	3	3	4
29	2	3	3	4
28	2	3	2	4
27	1	3	2	3
26		2	1	3
25		2		3
24		2		2
23		1		2
22				1
...				
0				

Źródło: badania własne oraz (Rubacha, 1991, s. 99).

Warto jeszcze dopowiedzieć, że normy stenowe są interpretowane zgodnie ze stanowiskiem Marii Nowakowskiej (1970, s. 479), czyli wynik niski jest do 4 stena, przeciętny to 5–6 sten, a wysoki od 7 stena. Średnia skali stenowej to 5.5, a jeden sten to .5 odchylenia standardowego.

Badania tak przygotowanymi kwestionariuszami można wykonywać grupowo i indywidualnie. W instrukcji opisano oczekiwania wobec badanych oraz określono czas pomiaru. Wskaźniki samorealizacji występują w odpowiedzi zgodnej z kluczem. Nieraz jest to prawda, nieraz fałsz. Za odpowiedź zgodną z kluczem przydzielamy 2 punkty, za niezgodną 0 punktów, a za od-

powieź „?” 1 punkt. Arkusze obu testów oraz klucze znajdują się w ostatniej części podręcznika. Chociaż zaprezentowano właściwości psychometryczne obu narzędzi, zaleca się obecnie używanie wersji nowszej, z 2022 roku. Badania nad nią prowadzono od stycznia 2019 do maja 2022 roku. Dane zbierano stacjonarnie, od próbek losowych na terenie województw: kujawsko-pomorskiego, małopolskiego, dolnośląskiego oraz lubelskiego.

2. Test Stylów Samorealizacji 22

2.1. Podstawy teoretyczne i problematyka

Teorie samorealizacji oprócz powodzenia w opisywaniu i wyjaśnianiu procesów rozwojowych człowieka mają na swoim koncie także teoretyczne niejasności. To, co daje im „blask”, to wyjaśnienie roli, jaką w rozwoju odgrywa aktywność własna podmiotu, wyjaśnienie znaczenia samoświadomości i samowiedzy. Trudności teoretyczne natomiast pojawiły się głównie w dwóch obszarach zagadnień. Pierwszy obszar to stosunek indywidualności do społeczeństwa, a drugi to stosunek samorealizacji do wartości. Zaczynając od pierwszego obszaru, warto wskazać, że Carl Rogers (1961) i Abraham Maslow (1990) silnie podkreślali znaczenie indywidualności. Nie znajdowali w środowisku społecznym wielu stymulatorów rozwoju, choć Maslow (1990) pisał o poczuciu wspólnoty z innymi jako wymiarze funkcjonowania osób o silnym natężeniu syndromu samorealizacji. Jednak w centralnym punkcie narracji obu autorów dominuje nadmierny nacisk na indywidualność jako główny mechanizm rozwojowy. Niekiedy nawet środowisko było przez nich postrzegane jako źródło inhibitorów, a przejawy konformizmu lub przystosowania służyły jako wskaźniki ograniczeń w procesie samorealizacji. Bardziej wyśrodkowane stanowisko prezentował Andras Angyal (1972), który rozwój umieszczał na wymiarze od orientacji społecznej (homonomicznej) do indywidualnej (autonomicznej). Przy czym oscylowanie blisko autonomii niekoniecznie sprzyjało samorealizacji. Bardziej można tu było mówić o pozytywnym wpływie tej interakcji na tendencję do samorealizacji. Kurt Goldstein (1940) natomiast środowisko społeczne traktował jako niezbędną przestrzeń do samorealizacji, pełniącą wobec niej służebną funkcję. Relacja między jed-

nostką i środowiskiem była opisywana poprzez zyski i straty dla realizującego swoje potencjalności podmiotu.

Z pewnością w teoriach organizmicznych, ale także szerzej w całej psychologii humanistycznej i fenomenologicznej sednem teoretycznym było twierdzenie o sprawczej roli jednostki w kreowaniu własnego świata, w aktualizowaniu potencjalności. Poza opisem przypadków klinicznych specjalnie wyselekcjonowanych wybitnych osobistości badanych przez Masłowa (1990) nie pojawiała się społeczna przestrzeń samorealizacji. Tymczasem z opisu tych przypadków wynika, że część osób mogła zrealizować swój potencjał, angażując się w poważne sprawy społeczne, które często zmieniały nie tylko sprawcę, ale także warunki życia ludzi. I ten wątek analizy został chyba przesłonięty przez eksponowanie roli podmiotu i przedkładanie jej ponad rolę środowiska w rozwoju człowieka, co zresztą w okresie dominacji psychoanalizy i behawioryzmu dawało powiew świeżości teoretycznej. Teraz z perspektywy kolejnych ponad 70 lat badań nad rozwojem człowieka można dokonać rewizji i wglądu w tę przesłoniętą przestrzeń. Jedną z opcji analitycznych może być kategoria stylu samorealizacji. Należy go rozumieć jako system formalnych właściwości typowych dla znanego w przyrodzie czy kulturze standardu. Standard z kolei to kulturowo zdefiniowane kryterium, które określa akceptowane społecznie stany rzeczy. Przyjrzyjmy się z tego punktu widzenia omawianej tu relacji „indywidualny – społeczny”. W przypadku samorealizacji można mówić, że odbywa się ona głównie w świecie społecznym, pozaosobistym, skupiając się na standardzie allocentrycznym (por. Skarżyńska, 1990). Może też przebiegać przede wszystkim w świecie osobistym, indywidualnym, skupiając się na standardzie ipsocentrycznym. Prosty przykładem będzie zaangażowanie jednostki w obronę praw człowieka (standard allocentryczny) lub w rozwój własnego talentu muzycznego (standard ipsocentryczny). W obu przestrzeniach mogą się realizować ludzkie potencjalności.

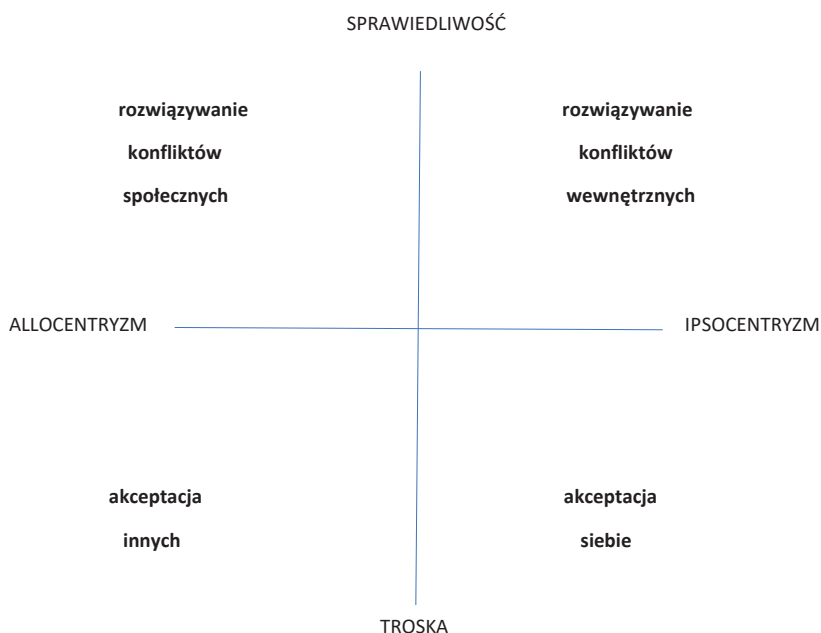
Pozostawiając na chwilę powyższe ustalenia terminologiczne, spróbuję przejść do drugiego obszaru, w którym ujawniły się niejasności w teoriach samorealizacji. Jest to sposób, w jaki odnosi się samorealizację do zagadnień aksjologicznych, a ściślej – związanych z praktyką wartościowania. W tej kwestii żadna teoria nie pokazała konkretnej konceptualizacji. Jedynie Masłowski pisał, że osoby przez niego badane były głęboko i autentycznie etyczne. Nie wyjaśniał jednak, w jakim sensie i co to znaczy. Mimo to, idąc tym niewy-

rażnym tropem, w końcu natrafi się na dwie dominujące i mające największy zasięg etyki, które od wieków stanowią kryteria ocen moralnych. W filozofii znane są jako *justitia i caritas* i stanowią źródło norm moralnych (Ossowska, 1970). Od czasów Kohlberga (1984) i Gilligan (2003) znane są także w badaniach nad rozwojem moralnym jako etyka sprawiedliwości i troski. Często traktowane jako skonfliktowane, a często jako uzupełniające się, stanowią podstawowe standardy ewaluacji. I jako takie mogą być ujmowane w kategoriach dwóch przestrzeni samorealizacji. Wracając do poczynionych powyżej ustaleń terminologicznych, można powiedzieć, że w sensie moralnym samorealizacja zachodzi poprzez koncentrację na standardzie sprawiedliwości albo na standardzie troski. Egzemplifikacją obu sytuacji będzie zaangażowanie się – odpowiednio – w walkę o sprawiedliwość społeczną i równość albo w pomaganie innym. Oba przypadki stanowią przestrzeń do realizacji własnych zdolności i preferencji.

Samorealizację można opisywać i wyjaśniać za pomocą różnych systemów pojęciowych i kategoryalnych. Pozostając jednak w obrębie zaproponowanej terminologii, można wyodrębnić cztery style samorealizacji powstające po zestawieniu czterech standardów: allocentrycznego, ipsocentrycznego, sprawiedliwości i troski (schemat 1). Pierwszy styl powstaje po nałożeniu standardu ipsocentrycznego na standard troski. Nazwano go **stylem skoncentrowanym na akceptacji siebie**. Dominuje tu osobista przestrzeń samorealizacji, cele i zadania rozwojowe są realizowane w środowisku ludzi najbliższych. Potencjalności i zdolności znajdują swoje ujście w wymiarze życia jednostki, poza szerszymi kontekstami społecznymi i są regulowane przez standard troski i samoakceptacji oraz zaangażowania w sprawy osób najbliższych, także w ich sprawy osobiste. Centralne miejsce zajmuje troska o warunki realizacji własnych potencjalności. Drugi styl powstaje po nałożeniu standardu allocentrycznego na standard troski. Nazwano go **stylem skoncentrowanym na akceptacji innych**. Dominuje tu publiczna, społeczna, pozaosobista przestrzeń samorealizacji, cele i zadania są realizowane w bliższych i dalszych kręgach społecznych, tam, gdzie są ludzie potrzebujący pomocy i troski. Centralne miejsce zajmuje odpowiedzialność za innych ludzi, rozumienie ich sytuacji, gotowość do działań prospołecznych. Trzeci styl to efekt nałożenia standardu allocentrycznego na standard sprawiedliwości. Nazwano go **stylem skoncentrowanym na rozwiązywaniu konfliktów spo-**

łecznych. Dominuje tu makrospołeczna przestrzeń samorealizacji, cele i zadania są realizowane mniej osobowo, a bardziej formalnie. Jest to głównie oddziaływanie na system społeczny, który generuje problemy z realizacją wielu wartości: sprawiedliwości, równości, wolności. Sprawy konkretnych ludzi są ważne, ale w centrum znajduje się nastawienie na obronę wartości w skali makro, gotowość do tworzenia i ochrony praw obywatelskich. Ostatni styl powstanie wtedy, kiedy na standard sprawiedliwości nałoży się standard ipsocentryczny. Nazwano go **stylem skoncentrowanym na rozwiązywaniu problemów wewnętrznych.** Dominuje tu osobista przestrzeń samorealizacji głównie poprzez tworzenie własnego systemu wartości, autonomicznych, ale zakorzenionych w systemie kulturowym. Cele i zadania są realizowane w mikrośferze społecznej i we własnym świecie, a są nimi: osiąganie konkretnych wartości, rozwiązywanie kryzysów wartości, koncentracja na zgodności norm postępowania z wyznawanymi wartościami.

Schemat 1. Style samorealizacji

Źródło: badania własne.

Opisane style nie są zapewne czyste w swojej postaci, ale stanowią rys dominujący. Obejmują swym zakresem główne sfery rozwoju: poznawczą, emocjonalną, moralną, działaniową i relacji interpersonalnych. Mogą być uprawiane dzięki występowaniu syndromu samorealizacji w postaci opisanej przez Masłowa.

2.2. Zasady operacjonalizacji

Ukazany na schemacie 1 i opisany pod nim hipotetyczny konstrukt teoretyczny został zoperacjonalizowany do postaci kwestionariusza testu rozwiązywanego przez osoby badane. Po pierwsze, narzędzie ma charakter ipsatywny. Jest skalą wymuszonego wyboru, polegającą na rangowaniu trzech wariantów tego samego zjawiska, z którego nie można wyprowadzić jednego wyniku, lecz trzy wyniki surowe. Po drugie, pozycje kwestionariusza były budowane tak, by zawierały:

- wskaźnik sfery samorealizacji: poznawczej, emocjonalnej, moralnej, działaniowej, relacji interpersonalnych,
- wskaźnik jednej z cech masłowskiego syndromu samorealizacji,
- wskaźnik standardu samorealizacji: allocentrycznego, ipsocentrycznego, sprawiedliwości i troski,
- wskaźnik braku samorealizacji.

Oto przykłady pozycji:

AI8

Lubię realizować zadania osobiste, dotyczące mnie lub najbliższych, w małej skali.

Lubię realizować zadania ze sfery pozaosobistej – społecznej, obywatelskiej, w dużej skali.

Nie ustalam sobie konkretnych zadań do realizacji, robię to, co niesie mi życie.

AI oznacza, że występują tu wskaźniki standardu allocentrycznego i ipsocentrycznego. 8 oznacza, że to ósmy wskaźnik tych standardów. Wskaźnik standardu allocentrycznego występuje w zdaniu drugim, wskaźnik standar-

du ipsocentrycznego w zdaniu pierwszym, a wskaźnik braku samorealizacji w zdaniu trzecim. W zdaniach tych znajduje się też wskaźnik sfery relacji interpersonalnych, nieistotny jednak z punktu widzenia kodowania wyników, ale uwzględniający tę sferę tak, by narzędzie wyczerpało sfery samorealizacji. W zdaniu pierwszym i drugim znajduje się też wskaźnik syndromu samorealizacji (koncentracja na zadaniu, problemie i celu działania) (Obuchowski, 1983), a w trzecim – braku samorealizacji („niesienie” człowieka przez zadania zewnętrzne).

ST7

Kiedy muszę wybrać pomiędzy dwoma rozwiązaniami, z których żadne nie jest dobre, wybieram to, które da się obronić przez odwołanie się do dobra i zła.

Boję się odpowiedzialności za wybieranie złego rozwiązania, wtedy nie podejmuję takiej decyzji.

Kiedy muszę wybrać pomiędzy dwoma rozwiązaniami, z których żadne nie jest dobre, wybieram to, które da się obronić przez odwołanie się do dobra konkretnej osoby.

ST oznacza, że występują tu wskaźniki standardu sprawiedliwości i standardu troski. 7 oznacza, że to siódmy wskaźnik tych standardów. Wskaźnik standardu sprawiedliwości występuje w zdaniu pierwszym, wskaźnik standardu troski w zdaniu trzecim, a wskaźnik braku samorealizacji (unikanie odpowiedzialności, uciekanie od decyzji) w zdaniu drugim. Znajduje się tu również wskaźnik sfery samorealizacji, czyli sfery moralnej. Z kolei wskaźnikiem syndromu samorealizacji jest nawiązanie do rozróżniania dobra i zła, środków i celów (Maslow, 1990), do umiejętności podejmowania decyzji moralnych. Szczegóły dotyczące konstruowania wskaźników metrycznych, pokazujących wyniki surowe, zostaną omówione w ostatniej części tekstu. Teraz warto powiedzieć, że w tabeli 5 zamieszczono pozycje kwestionariusza przypisane do sfer samorealizacji oraz klucz pozwalający zliczyć wyniki w układzie poziomym – w skalach, w standardach. Ten klucz znajduje się w ostatniej kolumnie tabeli, np. A I NPS – przypisane danym zdaniom.

Tabela 5. Pozycje kwestionariusza, klucz odpowiedzi diagnostycznych oraz wskaźniki mocy dyskryminacyjnej i rzetelności

Ranga	Kategoria i treść pozycji	Phi	Alfa
SFERA RELACJI INTERPERSONALNYCH			
AI11		0.41	0.76
	Moje cele i zadania wykraczają poza moje indywidualne sprawy, więc potrzebuję współpracy z innymi, by je osiągać	A	
	Skupiam się na osiągnięciu celów, które mnie rozwijają, więc działam samodzielnie i autonomicznie	I	
	Nie buduję sobie szczególnych celów, po prostu robię, czego wymaga ode mnie życie	NPS	
AI10		0.43	0.76
	Realizując własne cele, lubię mieć wokół siebie wielu zaufanych i mądrych ludzi, z którymi mogę to robić	A	
	W realizacji własnych celów najlepiej sprawdza mi się największe grono najbliższych osób (jedna, dwie)	I	
	Życie stawia przede mną bieżące cele i zadania, a ja staram się im podołać	NPS	
ST11		0.46	0.80
	W kontaktach z innymi ludźmi zależy mi, by czuli się oni ze mną komfortowo	T	
	Ważne jest, by kontakty z innymi dawały mi satysfakcję, wtedy będą także korzystne dla partnerów	NPS	
	W kontaktach z innymi ludźmi najbardziej zależy mi na tym, by były one zawsze oparte na zdefiniowanych zasadach	S	
AI9		0.44	0.76
	Nie przywiązuję szczególnej wagi do głębi relacji z innymi	NPS	
	Pogłębianie mojej więzi z innymi następuje dzięki wspólnocie przeżyć społecznych	A	
	Pogłębianie mojej więzi z innymi następuje dzięki temu, co sobie osobiście nawzajem dajemy	I	

Tabela 5 (cd.)

Ranga	Kategoria i treść pozycji	Phi	Alfa
SFERA DZIAŁANIOWA			
AI8		0.51	0.86
	Lubię realizować zadania osobiste, dotyczące mnie lub najbliższych, w małej skali	I	
	Lubię realizować zadania ze sfery pozaosobistej – społecznej, obywatelskiej, w dużej skali	A	
	Nie ustalam sobie konkretnych zadań do realizacji, robię to, co niesie mi życie	NPS	
ST10		0.48	0.79
	Nigdy nie żałuję czasu danego innym ludziom	T	
	Nigdy nie żałuję angażowania się w rozwiązywanie konfliktów społecznych	S	
	Życie jest krótkie, więc trzeba żałować każdej minuty	NPS	
ST9		0.50	0.82
	Wśród moich celów życiowych nie ma ważnych spraw społecznych czy też silnego angażowania się w losy innych, więc w tych sprawach się nie upieram	NPS	
	Tym, co sprawia, że bywam nieustępliwy, jest staranie się o poprawę losu osób słabszych, wykluczonych, potrzebujących pomocy	T	
	Tym, co sprawia, że bywam nieustępliwy, jest obrona zasad kierujących życiem społecznym	S	
AI7		0.45	0.76
	Siłę do działania zyskuję najszybciej, kiedy widzę szansę na zmianę na lepsze mojego życia	I	
	Siłę do działania uzyskuję najszybciej, kiedy dążę do czegoś, co jest ważne ze społecznego punktu widzenia	A	
	Głównym motywem działania jest potrzeba przeżycia we względnym komforcie	NPS	

Tabela 5 (cd.)

Ranga	Kategoria i treść pozycji	Phi	Alfa
SFERA MORALNA			
ST8		0.40	0.75
	Człowiek dojrzały moralnie to taki, który kieruje się w życiu sprawiedliwością	S	
	Człowiek dojrzały moralnie to taki, który dba o innych i jest odpowiedzialny	T	
	Trudno powiedzieć, co dziś oznacza dojrzałość	NPS	
ST7			
	Kiedy muszę wybrać pomiędzy dwoma rozwiązaniami, z których żadne nie jest dobre, wybieram to, które da się obronić przez odwołanie się do dobra i zła	S	
	Boję się odpowiedzialności za wybieranie złego rozwiązania, wtedy nie podejmuję takiej decyzji	NPS	
	Kiedy muszę wybrać pomiędzy dwoma rozwiązaniami, z których żadne nie jest dobre, wybieram to, które da się obronić przez odwołanie się do dobra konkretnej osoby	T	
AI6		0.42	0.75
	Najlepiej czuję się wtedy, kiedy pokonuję własne słabości, by zrobić coś dla przyrody lub społeczeństwa	A	
	Najsilniejsze uczucie satysfakcji mam wtedy, kiedy pokonam własny opór, by osiągnąć ważne dla mojego życia cele	I	
	Nie uważam za konieczne pokonywania własnych oporów i słabości, choć niekiedy można to robić	NPS	
AI5		0.43	0.76
	Kiedy moje cele stają w konflikcie z innymi, staram się je tak modyfikować, by nie naruszać ich interesów	I	
	Kiedy moje cele stają w konflikcie z innymi, staram się tak zmieniać sytuację, by je zrealizować	A	

Tabela 5 (cd.)

Ranga	Kategoria i treść pozycji	Phi	Alfa
	Na co dzień nie realizuję aż tak poważnych celów, bym musiał je modyfikować pod wpływem takich czynników	NPS	
ST6		0.46	0.81
	Pęd życia nie pozwala analizować zbyt wielu aspektów podejmowanych decyzji	NPS	
	Kiedy moje decyzje dotyczą losów innych, staram się skupiać na zasadach kierujących naszym życiem	S	
	Kiedy moje decyzje dotyczą losów innych, staram się skupiać na ich dobru	T	
SFERA EMOCJONALNA			
ST5		0.53	0.87
	Staram się nie zamartwiać sprawami świata czy innych ludzi, bo jest to przykre dla mnie, a dla innych obojętne	NPS	
	Tym, co mnie bardzo martwi i motywuje do działania, są osoby, które potrzebują wsparcia i troski ze strony choćby jednego człowieka, a które tego nie znajdują	T	
	Tym, co mnie bardzo martwi i motywuje do działania, jest sytuacja współczesnego świata, zarówno przyrodniczego, jak i społecznego – to, jacy są ludzie i do czego są zdolni	S	
AI4		0.52	0.88
	Cierpienie narodu czy innej grupy anonimowych ludzi nie jest w stanie wzbudzić mojej empatii bardziej niż cierpienie kogoś takiego ja	I	
	Tak samo łatwo przejmuję stany emocjonalne cierpiących konkretnych jednostek jak dużych ludzkich grup wystawionych na cierpienie	A	
	Mogę współodczuwać tylko z osobami, które są mi najbliższe	NPS	
ST4		0.46	0.79
	Myśl, że tak samo jak inni ludzie odpowiadam za losy świata (klimat, życie społeczne, przyrodę), jest dla mnie bardzo frustrująca	S	

Tabela 5 (cd.)

Ranga	Kategoria i treść pozycji	Phi	Alfa
	Myśl, że jestem tak samo odpowiedzialny za istnienie rzeszy ludzi wykluczonych i potrzebujących pomocy, jest dla mnie bardzo frustrująca	T	
	Świat i ludzie potrzebujący pomocy radzą sobie doskonale beze mnie	NPS	
AI3		0.40	0.76
	Największego zawodu, rozczarowania doznaję wtedy, kiedy widzę, jak degraduje się ludzkość	A	
	Trudno znieść mi emocjonalnie sytuację, kiedy rozczaruję samego siebie	I	
	Ani ludzkość, ani ja sam(a) nie jesteśmy warci rozczarowań	NPS	
ST3		0.47	0.81
	Unikam sytuacji stresowych, lubię spokój	NPS	
	Jawna niesprawiedliwość budzi mój gniew, który potem, przez jakiś czas, dezorganizuje moją codzienność	S	
	Moją codzienność dezorganizują sytuacje stresowe związane z problemami żywymi najbliższych	T	
AI2		0.42	0.75
	Lubię uczestniczyć w zgromadzeniach wywołujących silne przeżycia emocjonalne	A	
	Mój własny świat i świat najbliższych mi osób w pełni zaspokajają moje potrzeby wzniosłych i silnych odczuć	I	
	Wolę tak silne uczucia i emocje przeżywać np. podczas oglądania filmu niż w prawdziwym życiu	NPS	
SFERA POZNAWCZA			
ST1		0.57	0.89
	Dość dobrze sobie radzę z przewidywaniem skutków trudnych sytuacji dla jednego człowieka	T	

Tabela 5 (cd.)

Ranga	Kategoria i treść pozycji	Phi	Alfa
	Dość dobrze sobie radzę z przewidywaniem skutków różnych zdarzeń dla społeczeństwa czy przyrody	S	
	Przewidywanie czegokolwiek jest bezcelowe, bo dzieje się to, co ma się dzieć	NPS	
AI1		0.51	0.88
	Lubię rozwiązywać zagadki i tropić niezgodności dotyczące zbiorowego życia ludzi	A	
	Lubię rozwiązywać zagadki i tropić niezgodności dotyczące własnej psychiki	I	
	Widząc niezgodności i trudności, wolę zaczekać, bo sprawy zazwyczaj się same rozwiązują bez względu na to, czego dotyczą	NPS	
ST1		0.48	0.83
	Kiedy dokonuję oceny drugiego człowieka, długo poszukuję usprawiedliwień dla jego zachowania w okolicznościach towarzyszących danej sytuacji	T	
	Oceniając innych, staram się zawsze stosować ten sam punkt odniesienia o charakterze etycznym	S	
	Unikam oceniania innych	NPS	

Źródło: badania własne.

2.3. Struktura czynnikowa, moc dyskryminacyjna i rzetelność pozycji

W tym ipsatywnym narzędziu mieszczą się *de facto* dwa narzędzia, których wyniki ostatecznie nakładają się na siebie, by uzyskać style samorealizacji. Jedno zawiera wskaźniki standardu allocentrycznego i standardu ipsocentrycznego, a drugie wskaźniki standardu sprawiedliwości i standardu trocki (por. schemat 1). Jeśli podejmie się próbę empirycznej weryfikacji tych

konstruktów, należy prowadzić oddzielne analizy dla każdego z nich. Tak też postąpiono, by zweryfikować hipotezę o trójczynnikiem charakterze tych konstruktów. Dla standardu AI w wersji początkowej zbudowano 19 pozycji, a dla standardu ST 17 pozycji. Następnie wykonano, na próbę, eksploracyjną analizę czynnikową, by zobaczyć, ile czynników wyodrębni wykres osypiska niezależnie od przyjętej struktury na etapie problematyzacji i operacjonalizacji. Rezultat nie był zgodny z założeniami teoretycznymi. W przypadku ST linia wykresu przestawała być prosta przy czwartym czynniku, a w przypadku AI przy piątym. Wydawało się, że skrócenie narzędzia może zmienić tę sytuację. Jako kryteria przyjęto wskaźniki mocy dyskryminacyjnej pozycji (współczynniki korelacji punktowo-czteropolowej ϕ) oraz ich homogeniczności (alfa Cronbacha). Poniżej granic znalazło się 6 pozycji w hipotetycznej skali ST i 8 w skali AI. Pozytywnie zweryfikowane pozycje, po 11 dla każdego konstruktów, poddano ponownym analizom czynnikowym z rotacją Varimax, które w obu przypadkach nie wyodrębniły czynników, które łącznie wyjaśniłyby odpowiedni procent wariacji. Dwie pozycje znalazły się w innych czynnikach, niż projektowano to na etapie konstruowania narzędzia. W tej sytuacji nie miało już sensu wykonywanie kolejnej analizy, by zweryfikować empirycznie strukturę tego narzędzia. Pozostaje ona w trakcie weryfikacji. Za jej tymczasowym utrzymaniem przemawiają jednak inne, niżej opisane wyniki badań. W dwóch ostatnich kolumnach tabeli 5 podano wartości mocy dyskryminacyjnej i wskaźniki rzetelności ostatecznie przyjętych 22 pozycji KSS-22.

2.4. Trafność teoretyczna

Trafność teoretyczną oszacowano, korelując wyniki obu hipotetycznych skal AI i ST z Krótkim Kwestionariuszem Samorealizacji – Rewizja 22 (KKS-R22). Dokonano tego, podnosząc do kwadratu współczynniki korelacji Pearsona. Ten kwadrat przyjął postać 0.88, przy $p < 0.05$, dla $N = 211$ w przypadku AI oraz 0.82; $p > 0.05$; $N = 211$ w przypadku ST. Okazuje się zatem, że osoby ujawniające każdy z tych stylów samorealizacji osiągają przeciętny lub wysoki jej poziom. Skorelowano także wynik skali NPS (niski poziom samorealizacji) z tym samym narzędziem pełniącym funkcję kryterium zewnętrznego, KKS-R22. W tym przypadku współczynnik korelacji Pearsona był istotny

statystycznie przy $p < 0.05$, lecz ujemny (-0.54) przy $N = 211$. Sytuacja taka okazała się zgodna z oczekiwaniami, ponieważ wzrost wskaźnika NPS łączy się z malejącym wskaźnikiem KKS-R22.

W kolejnej próbie weryfikacji trafności teoretycznej konstruktowi wykonano jednoczynnikową analizę wariancji dla zmiennej grupującej płeć oraz zmiennych losowych standard sprawiedliwości i standard troski. Wyniki istniejących badań (por. Czyżowska, 2012, s. 78–82) pozwalają sformułować hipotezę, że mężczyźni uzyskają istotnie wyższe średnie standardu sprawiedliwości niż kobiety, a kobiety wyższe niż mężczyźni średnie standardu troski. W pierwszym przypadku uzyskano $F = 7,02$, $p < 0.05$, a w drugim $F = 9,3$, $p < 0.05$. Badano 137 kobiet i 137 mężczyzn. Za wynik ten odpowiada najprawdopodobniej trening socjalizacyjny obojga płci oraz oczekiwania kulturowe społeczeństwa wobec dorosłych kobiet i mężczyzn. Można hipotetycznie przyjmować, że te różnice warunkują zróżnicowanie przebiegu samorealizacji kobiet i mężczyzn. Ten problem wymaga dalszych badań, jednak dla bieżących celów badanie okazało się wystarczająco czułe.

Ostatnim badaniem, za pomocą którego weryfikowano trafność teoretyczną KSS-22, było testowanie korelacji między stylem samorealizacji skoncentrowanym na akceptacji siebie a poziomem samoakceptacji mierzonym, mającą pozytywnie zweryfikowane właściwości psychometryczne, Skalą Rosenberga SES (Dzwonkowska, Lachowicz-Tabaczek i Łaguna, 2008). Współczynnik Pearsona wyliczony na podstawie badania grupy 211 osób wyniósł 0.73 przy $p < 0.05$. Oznacza to, że styl samorealizacji skoncentrowany na akceptacji siebie współwystępuje z samoakceptacją w ujęciu Rosenberga.

2.5. Normalizacja

Normalizacji wyników surowych dokonano na próbce 301 kobiet i 301 mężczyzn, w przedziale wieku 23–51 lat. Zastosowano skalę stenową, która pozwala oszacować wysoki (10–7 sten), przeciętny (6–5 sten) i niski (4–1 sten) poziom badanej cechy. Tabela 6 zawiera wyniki tych pomiarów. Pierwsze spostrzeżenie dotyczy różnic między płciami. Otóż mężczyźni częściej niż kobiety osiągają standard sprawiedliwości i standard ipsocentryczny, czyli styl skoncentrowany na konfliktach wewnętrznych.

Tabela 6. Normy stenowe KSS-22 dla grupy mężczyzn i grupy kobiet

Poziom	Wyniki surowe mężczyzn				
	standard allocentryczny	standard ipsocentryczny	standard sprawiedliwości	standard troski	niski poziom samorealizacji
Niski	11–16	11–20	11–19	11–14	11–24
Przeciętny	17–22	21–29	20–29	15–22	25–26
Wysoki	23–33	30–33	29–33	23–33	27–33
Wyniki surowe kobiet					
Niski	11–19	11–23	11–13	11–17	11–25
Przeciętny	20–25	24–26	14–24	18–26	26–27
Wysoki	26–33	27–33	25–33	27–33	28–33

Źródło: badania własne.

Kobiety natomiast mają wyżej granicę wysokiego wyniku w standardzie troski i allocentrycznym, czyli bardziej gromadzą się w kwadracie stylu skoncentrowanego na akceptacji innych. Drugie spostrzeżenie dotyczy w zasadzie braku różnic między płciami w skali niskiego poziomu samorealizacji.

Niestety nie wyliczono jeszcze norm dla grup wiekowych, ponieważ dotychczas zbadane próbki nie reprezentują populacji powyżej 50. roku życia, a więc stosunkowo licznej w Polsce, w porównaniu z młodszymi rocznikami. Po zebraniu pełnych danych możliwa będzie kolejna standaryzacja.

2.6. Obliczanie wyników

Osoby badane nadają rangi (w lewym okienku, przed danym zdaniem, w obrębie danej kategorii) zdaniom jako najlepiej (3), słabiej (2) i najslabiej (1) je opisującym. Zliczanie wskaźników jest trój etapowe. Zdań ze wskaźnikami każdego standardu oraz NPS jest po 11. Maksymalny wynik to suma wartości 3 w obrębie każdej skali (33), a minimalny to suma wartości 1 (11). W skali AI są dwa standardy i dwa wyniki. W skali ST również są dwa standardy i dwa wyniki. Im wyższy wynik, tym silniejszy jest dany standard. Odwrotnie jest

natomiast w przypadku wskaźnika braku samorealizacji, czyli NPS: im wyższa suma, tym niższy poziom samorealizacji. Jeśli osoba badana uzyska najwyższy wynik surowy w tym właśnie czynniku (skali), nie będzie można analizować rezultatów w pozostałych skalach ze względu na to, że warunkiem ujawniania jakiegoś stylu samorealizacji jest ujawnianie przynajmniej jej przeciętnego poziomu. A ponieważ w populacji generalnej są osoby o zróżnicowanym nałożeniu każdej cechy zmiennej, zgodnie z interpretacją rozkładu normalnego wśród badanych znajdzie się określony odsetek osób z niskim poziomem samorealizacji (NPS). Ich stylu samorealizacji nie można określić. Jeśli jednak najwyższa suma jest po stronie któregoś ze standardów AI lub ST, uzyskane dla nich wartości wprowadza się do odpowiednich pól tabeli czteropolowej, pozwalającej zidentyfikować już określony styl samorealizacji. Tabela ta znajduje się w opisie klucza. Ostatecznie, zestawiając ze sobą wyniki w poszczególnych skalach (standardach), można u osoby badanej, u której nie dominuje wartość skali NPS, zdiagnozować styl samorealizacji:

- skoncentrowany na akceptacji siebie (SS n AS),
- skoncentrowany na akceptacji innych (SS n AI),
- skoncentrowany na rozwiązywaniu konfliktów wewnętrznych (SS n RKW),
- skoncentrowany na rozwiązywaniu konfliktów społecznych (SS n RKS).

3. Arkusze do zbierania danych oraz klucze

3.1. KKS

Opracowanie: Krzysztof Rubacha

Kwestionariusz składa się z 33 twierdzeń. Przeczytaj każde zdanie i zastanów się, czy wyraża ono o Tobie prawdę, czy też jest z nią niezgodne. Następnie zaznacz swoją odpowiedź przez otoczenie kółkiem litery P (prawda) – jeśli zdanie wyraża o Tobie prawdę, albo F (fałsz) – jeśli zdanie nie wyraża o Tobie prawdy. Pracuj tak, by unikać znaku zapytania (?) – czyli odpowiedzi „nie wiem”. Masz do dyspozycji 15 minut.

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
1.	W swoim działaniu kieruję się wiedzą i rozumem	P	?	F
2.	Na ogół nie przywiązuję wagi do głębi kontaktu z innymi ludźmi	P	?	F
3.	Na tle innych ludzi jestem osobą wyróżniającą się	P	?	F
4.	Miałbym teraz trudności z przedstawieniem wizji mojego życia	P	?	F
5.	Jestem otwarty na nowe doświadczenia	P	?	F
6.	Tworzenie czegoś nowego daje mi dużo radości	P	?	F
7.	Nie potrafię pokonać wielu trudności w realizacji moich celów	P	?	F
8.	Osiąganie celów życiowych nie jest najważniejszym motorem mojego działania	P	?	F
9.	Staram się rozwijać swoje zainteresowania nawet wtedy, gdy napotykam trudności	P	?	F
10.	Zdarza się, że moje zachowanie nawet mnie zaskakuje	P	?	F
11.	Lubię siebie za to, jaki jestem	P	?	F
12.	W sytuacjach towarzyskich, np. na przyjęciu rodzinnym, raczej trzymam się na uboczu	P	?	F
13.	Jestem osobą, której zachowanie można zawsze przewidzieć	P	?	F
14.	Często chciałbym mieć jakieś nowe i niezwykle doznania	P	?	F
15.	Nie lubię angażować się w sprawy ogólne, np. mojego kraju, społeczne, kulturalne	P	?	F
16.	Gdy maluję, rysuję lub też tworzę coś innego, staram się wyrazić samego siebie	P	?	F
17.	Realizowanie moich planów i zamierzeń jest dla mnie bardzo ważne	P	?	F

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
18.	Nie przywiązuję dużej wagi do wyrabiania w sobie dobrych cech charakteru	P	?	F
19.	Chwilowe trudności nie przeszkadzają mi w realizacji moich celów	P	?	F
20.	Odczuwam radość, gdy robię coś nowego i oryginalnego	P	?	F
21.	Zastanawianie się nad moim życiem wywołuje uczucie znużenia	P	?	F
22.	Jestem uzależniony od zbyt wielu ludzi i okoliczności	P	?	F
23.	W stosunkach z innymi ludźmi zawsze staram się zaznaczyć swoją indywidualność	P	?	F
24.	Staram się wracać do moich minionych doświadczeń	P	?	F
25.	W życiu kieruję się własnymi celami i ideałami	P	?	F
26.	Jestem bardzo powściągliwy w nawiązywaniu nowych znajomości	P	?	F
27.	Mam pewne aspiracje i konsekwentnie je realizuję	P	?	F
28.	W tym, co robię, chcę zaznaczyć samego siebie	P	?	F
29.	Czuję, że nie jestem na tyle silny, by stawić czoła poważnym trudnościom życiowym	P	?	F
30.	Myślę, że z każdym dniem przybliżam się do mojego ideału życia	P	?	F
31.	Odczucie poważniejszych trudności odbiera mi zapał do działania	P	?	F
32.	Nie zdarza mi się przeżywać szczególnie silnych i wzniosłych uczuć	P	?	F
33.	Krąg moich bliskich znajomych jest bardzo szeroki	P	?	F

3.1.1. KKS – klucz

Za odpowiedź zgodną z kluczem (wskaźnik samorealizacji) przyznaje się 2 punkty, za odpowiedź niezgodną z kluczem 0 punktów, a za odpowiedź ? 1 punkt. Odpowiedzi zgodne z kluczem zaznaczono pogrubioną czcionką. Po zsumowaniu wartości otrzymuje się wynik surowy, który następnie porównuje się z normami.

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Falsz
1.	W swoim działaniu kieruję się wiedzą i rozumem	P	?	F
2.	Na ogół nie przywiązuję wagi do głębi kontaktu z innymi ludźmi	P	?	F
3.	Na tle innych ludzi jestem osobą wyróżniającą się	P	?	F
4.	Miałbym teraz trudności z przedstawieniem wizji mojego życia	P	?	F
5.	Jestem otwarty na nowe doświadczenia	P	?	F
6.	Tworzenie czegoś nowego daje mi dużo radości	P	?	F
7.	Nie potrafię pokonać wielu trudności w realizacji moich celów	P	?	F
8.	Osiąganie celów życiowych nie jest najważniejszym motorem mojego działania	P	?	F
9.	Staram się rozwijać swoje zainteresowania nawet wtedy, gdy napotykam trudności	P	?	F
10.	Zdarza się, że moje zachowanie nawet mnie zaskakuje	P	?	F
11.	Lubię siebie za to, jaki jestem	P	?	F
12.	W sytuacjach towarzyskich, np. na przyjęciu rodzinnym, raczej trzymam się na uboczu	P	?	F
13.	Jestem osobą, której zachowanie można zawsze przewidzieć	P	?	F

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
14.	Często chciałbym mieć jakieś nowe i niezwykle doznania	P	?	F
15.	Nie lubię angażować się w sprawy ogólne, np. mojego kraju, społeczne, kulturalne	P	?	F
16.	Gdy maluję, rysuję lub też tworzę coś innego, staram się wyrazić samego siebie	P	?	F
17.	Realizowanie moich planów i zamierzeń jest dla mnie bardzo ważne	P	?	F
18.	Nie przywiązuję dużej wagi do wyrabiania w sobie dobrych cech charakteru	P	?	F
19.	Chwilowe trudności nie przeszkadzają mi w realizacji moich celów	P	?	F
20.	Odczuwam radość, gdy robię coś nowego i oryginalnego	P	?	F
21.	Zastanawianie się nad moim życiem wywołuje uczucie znużenia	P	?	F
22.	Jestem uzależniony od zbyt wielu ludzi i okoliczności	P	?	F
23.	W stosunkach z innymi ludźmi zawsze staram się zaznaczyć swoją indywidualność	P	?	F
24.	Staram się wracać do moich minionych doświadczeń	P	?	F
25.	W życiu kieruję się własnymi celami i ideałami	P	?	F
26.	Jestem bardzo powściągliwy w nawiązywaniu nowych znajomości	P	?	F
27.	Mam pewne aspiracje i konsekwentnie je realizuję	P	?	F
28.	W tym, co robię, chcę zaznaczyć samego siebie	P	?	F
29.	Czuję, że nie jestem na tyle silny, by stawić czoła poważnym trudnościom życiowym	P	?	F

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
30.	Myślę, że z każdym dniem przybliżam się do mojego ideału życia	P	?	F
31.	Odczucie poważniejszych trudności odbiera mi zapał do działania	P	?	F
32.	Nie zdarza mi się przeżywać szczególnie silnych i wzniosłych uczuć	P	?	F
33.	Krąg moich bliskich znajomych jest bardzo szeroki	P	?	F

3.2. KKS-R22

Opracowanie: Krzysztof Rubacha

Kwestionariusz składa się z 33 twierdzeń. Przeczytaj każde zdanie i zastanów się, czy wyraża ono o Tobie prawdę, czy też jest z nią niezgodne. Następnie zaznacz swoją odpowiedź przez otoczenie kółkiem litery P (prawda) – jeśli zdanie wyraża o Tobie prawdę, albo F (fałsz) – jeśli zdanie to nie wyraża o Tobie prawdy. Pracuj tak, by unikać znaku zapytania (?) – czyli odpowiedzi „nie wiem”. Masz do dyspozycji 15 minut.

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
1.	W swoim działaniu kieruję się wiedzą i rozumem	P	?	F
2.	Na ogół nie przywiązuję wagi do głębi kontaktu z innymi ludźmi	P	?	F
3.	Na tle innych ludzi jestem osobą wyróżniającą się	P	?	F
4.	Miałbym teraz trudności z przedstawieniem wizji mojego życia	P	?	F
5.	Jestem otwarty na nowe doświadczenia	P	?	F
6.	Tworzenie czegoś nowego daje mi dużo radości	P	?	F

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
7.	Nie potrafię pokonać wielu trudności w realizacji moich celów	P	?	F
8.	Osiąganie celów życiowych nie jest najważniejszym motorem mojego działania	P	?	F
9.	Staram się rozwijać swoje zainteresowania nawet wtedy, gdy napotykam trudności	P	?	F
10.	Zdarza się, że moje zachowanie nawet mnie zaskakuje	P	?	F
11.	Lubię siebie za to, jaki jestem	P	?	F
12.	W sytuacjach towarzyskich, np. na przyjęciu rodzinnym, raczej trzymam się na uboczu	P	?	F
13.	Jestem osobą, której zachowanie można zawsze przewidzieć	P	?	F
14.	Często chciałbym mieć jakieś nowe i niezwykle doznania	P	?	F
15.	Nie lubię angażować się w sprawy ogólne, np. mojego kraju, społeczne, kulturalne	P	?	F
16.	Gdy maluję, rysuję lub też tworzę coś innego, staram się wyrazić samego siebie	P	?	F
17.	Realizowanie moich planów i zamierzeń jest dla mnie bardzo ważne	P	?	F
18.	Nie przywiązuję dużej wagi do wyrabiania w sobie dobrych cech charakteru	P	?	F
19.	Chwilowe trudności nie przeszkadzają mi w realizacji moich celów	P	?	F
20.	Odczuwam radość, gdy robię coś nowego i oryginalnego	P	?	F
21.	Zastanawianie się nad moim życiem wywołuje uczucie znużenia	P	?	F
22.	Jestem uzależniony od zbyt wielu ludzi i okoliczności	P	?	F

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Fałsz
23.	W stosunkach z innymi ludźmi staram się zaznaczyć swoją indywidualność	P	?	F
24.	Staram się wracać do moich minionych doświadczeń	P	?	F
25.	W życiu kieruję się własnymi celami i ideałami	P	?	F
26.	Jestem bardzo powściągliwy w nawiązywaniu nowych znajomości	P	?	F
27.	Bilans realizacji celów życiowych mam pozytywny	P	?	F
28.	W tym, co robię, chcę zaznaczyć samego siebie	P	?	F
29.	Czuję, że nie jestem na tyle silny, by stawić czoła poważnym trudnościom życiowym	P	?	F
30.	Myślę, że z każdym dniem przybliżam się do mojego ideału życia	P	?	F
31.	Odczucie poważniejszych trudności odbiera mi zapał do działania	P	?	F
32.	Nie zdarza mi się przeżywać szczególnie silnych i wzniosłych uczuć	P	?	F
33.	Krąg moich bliskich znajomych jest bardzo szeroki	P	?	F

3.2.1. KKS-R22 – klucz

Za odpowiedź zgodną z kluczem (wskaźnik samorealizacji) przyznaje się 2 punkty, za odpowiedź niezgodną z kluczem 0 punktów, a za odpowiedź ? 1 punkt. Odpowiedzi zgodne z kluczem zaznaczono pogrubioną czcionką. Po zsumowaniu wartości otrzymuje się wynik surowy, który następnie porównuje się z normami.

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Falsz
1.	W swoim działaniu kieruję się wiedzą i rozumem	P	?	F
2.	Na ogół nie przywiązuję wagi do głębi kontaktu z innymi ludźmi	P	?	F
3.	Na tle innych ludzi jestem osobą wyróżniającą się	P	?	F
4.	Miałbym teraz trudności z przedstawieniem wizji mojego życia	P	?	F
5.	Jestem otwarty na nowe doświadczenia	P	?	F
6.	Tworzenie czegoś nowego daje mi dużo radości	P	?	F
7.	Nie potrafię pokonać wielu trudności w realizacji moich celów	P	?	F
8.	Osiąganie celów życiowych nie jest najważniejszym motorem mojego działania	P	?	F
9.	Staram się rozwijać swoje zainteresowania nawet wtedy, gdy napotykam trudności	P	?	F
10.	Zdarza się, że moje zachowanie nawet mnie zaskakuje	P	?	F
11.	Lubię siebie za to, jaki jestem	P	?	F
12.	W sytuacjach towarzyskich, np. na przyjęciu rodzinnym, raczej trzymam się na uboczu	P	?	F
13.	Jestem osobą, której zachowanie można zawsze przewidzieć	P	?	F
14.	Często chciałbym mieć jakieś nowe i niezwykle doznania	P	?	F
15.	Nie lubię angażować się w sprawy ogólne, np. mojego kraju, społeczne, kulturalne	P	?	F
16.	Gdy maluję, rysuję lub też tworzę coś innego, staram się wyrazić samego siebie	P	?	F
17.	Realizowanie moich planów i zamierzeń jest dla mnie bardzo ważne	P	?	F

Lp.	Treść pozycji	Prawda	Nie wiem	Falsz
18.	Nie przywiązuję dużej wagi do wyrabiania w sobie dobrych cech charakteru	P	?	F
19.	Chwilowe trudności nie przeszkadzają mi w realizacji moich celów	P	?	F
20.	Odczuwam radość, gdy robię coś nowego i oryginalnego	P	?	F
21.	Zastanawianie się nad moim życiem wywołuje uczucie znużenia	P	?	F
22.	Jestem uzależniony od zbyt wielu ludzi i okoliczności	P	?	F
23.	W stosunkach z innymi ludźmi staram się zaznaczyć swoją indywidualność	P	?	F
24.	Staram się wracać do moich minionych doświadczeń	P	?	F
25.	W życiu kieruję się własnymi celami i ideałami	P	?	F
26.	Jestem bardzo powściągliwy w nawiązywaniu nowych znajomości	P	?	F
27.	Bilans realizacji celów życiowych mam pozytywny	P	?	F
28.	W tym, co robię, chcę zaznaczyć samego siebie	P	?	F
29.	Czuję, że nie jestem na tyle silny, by stawić czoła poważnym trudnościom życiowym	P	?	F
30.	Myślę, że z każdym dniem przybliżam się do mojego ideału życia	P	?	F
31.	Odczucie poważniejszych trudności odbiera mi zapał do działania	P	?	F
32.	Nie zdarza mi się przeżywać szczególnie silnych i wzniosłych uczuć	P	?	F
33.	Krąg moich bliskich znajomych jest bardzo szeroki	P	?	F

3.3. KSS-22

Opracowanie: Krzysztof Rubacha

Kwestionariusz zawiera zdania opisujące ludzi i ich działania. Symbole AI i ST oznaczają konkretną pozycję kwestionariusza, stanowiącą znaczeniową całość, do której należy się ustosunkować. Należy to zrobić po przeczytaniu trzech zdań, wpisując do okienek na lewo od twierdzeń rangi według następującej zasady:

- 3 – jeśli zdanie najlepiej opisuje Ciebie;
- 2 – jeśli zdanie słabiej opisuje Ciebie niż zdanie, któremu dałeś rangę 3, ale lepiej niż trzecie zdanie;
- 1 – jeśli zdanie opisuje Cię najsłabiej.

Uwaga: NIE MOŻESZ NADAĆ TEJ SAMEJ RANGI WIECEJ NIŻ JEDNEMU ZDANIU

Pracuj w miarę szybko i nie trać na żadną pozycję zbyt dużo czasu – masz do dyspozycji 25 minut.

Oto przykład poprawnego, jednego z kilku możliwych, układu odpowiedzi:

AI55	
2	Twierdzenie pierwsze
3	Twierdzenie drugie
1	Twierdzenie trzecie

AI11	
	Moje cele i zadania wykraczają poza moje indywidualne sprawy, więc potrzebuję współpracy z innymi, by je osiągnąć
	Skupiam się na osiąganiu celów, które mnie rozwijają, więc działam samodzielnie i autonomicznie
	Nie buduję sobie szczególnych celów, po prostu robię to, czego wymaga ode mnie życie

A110	
	Realizując własne cele, lubię mieć wokół siebie wielu zaufanych i mądrych ludzi, z którymi mogę to robić
	W realizacji własnych celów najlepiej sprawdza mi się największe grono najbliższych osób (jedna, dwie)
	Życie stawia przede mną bieżące cele i zadania, a ja staram się im podołać
ST11	
	W kontaktach z innymi ludźmi zależy mi, by czuli się oni ze mną komfortowo
	Ważne jest, by kontakty z innymi dawały mi satysfakcję, wtedy będą także korzystne dla partnerów
	W kontaktach z innymi ludźmi najbardziej zależy mi na tym, by były one zawsze oparte na zdefiniowanych zasadach
A19	
	Nie przywiązuję szczególnej wagi do głębi relacji z innymi
	Pogłębianie mojej więzi z innymi następuje dzięki wspólnocie przeżyć społecznych
	Pogłębianie mojej więzi z innymi następuje dzięki temu, co sobie osobiście nawzajem dajemy
A18	
	Lubię realizować zadania osobiste, dotyczące mnie lub najbliższych, w małej skali
	Lubię realizować zadania ze sfery pozaosobistej – społecznej, obywatelskiej, w dużej skali
	Nie ustaliam sobie konkretnych zadań do realizacji, robię to, co niesie mi życie
ST10	
	Nigdy nie żałuję czasu danego innym ludziom
	Nigdy nie żałuję zaangażowania się w rozwiązywanie konfliktów społecznych
	Życie jest krótkie, więc trzeba żałować każdej minuty
ST9	
	Wśród moich celów życiowych nie ma ważnych spraw społecznych czy też silnego zaangażowania się w losy innych, więc w tych sprawach się nie upieram

	Tym, co sprawia, że bywam nieustępliwy, jest staranie się o poprawę losu osób słabszych, wykluczonych, potrzebujących pomocy
	Tym, co sprawia, że bywam nieustępliwy, jest obrona zasad kierujących życiem społecznym
A17	
	Siłę do działania zyskuję najszybciej, kiedy widzę szansę na zmianę na lepsze mojego życia
	Siłę do działania uzyskuję najszybciej, kiedy dążę do czegoś, co jest ważne ze społecznego punktu widzenia
	Głównym motywem działania jest potrzeba przeżycia we względnym komforcie
ST8	
	Człowiek dojrzały moralnie to taki, który kieruje się w życiu sprawiedliwością
	Człowiek dojrzały moralnie to taki, który dba o innych i jest odpowiedzialny
	Trudno powiedzieć, co dziś oznacza dojrzałość
ST7	
	Kiedy muszę wybrać pomiędzy dwoma rozwiązaniami, z których żadne nie jest dobre, wybieram to, które da się obronić przez odwołanie się do dobra i zła
	Boję się odpowiedzialności za wybieranie złego rozwiązania, wtedy nie podejmuję takiej decyzji
	Kiedy muszę wybrać pomiędzy dwoma rozwiązaniami, z których żadne nie jest dobre, wybieram to, które da się obronić przez odwołanie się do dobra konkretnej osoby
A16	
	Najlepiej czuję się wtedy, kiedy pokonuję własne słabości, by zrobić coś dla przyrody lub społeczeństwa
	Najsilniejsze uczucie satysfakcji mam wtedy, kiedy pokonam własny opór, by osiągnąć ważne dla mojego życia cele
	Nie uważam za konieczne pokonywanie własnych oporów i słabości, choć niekiedy można to robić

A15	
	Kiedy moje cele stają w konflikcie z innymi, staram się je tak modyfikować, by nie naruszać ich interesów
	Kiedy moje cele stają w konflikcie z innymi, staram się tak zmieniać sytuację, by je zrealizować
	Na co dzień nie realizuję aż tak poważnych celów, bym musiał je modyfikować pod wpływem takich czynników
ST6	
	Pęd życia nie pozwala analizować zbyt wielu aspektów podejmowanych decyzji
	Kiedy moje decyzje dotyczą losów innych, staram się skupiać na zasadach kierujących naszym życiem
	Kiedy moje decyzje dotyczą losów innych, staram się skupiać na ich dobru
ST5	
	Staram się nie zamartwiać sprawami świata czy innych ludzi, bo jest to przykre dla mnie, a dla innych obojętne
	Tym, co mnie bardzo martwi i motywuje do działania, są osoby, które potrzebują wsparcia i troski ze strony choćby jednego człowieka, a które tego nie znajdują
	Tym, co mnie bardzo martwi i motywuje do działania, jest sytuacja współczesnego świata, zarówno przyrodniczego, jak i społecznego – to, jacy są ludzie i do czego są zdolni
A14	
	Cierpienie narodu czy innej grupy anonimowych ludzi nie jest w stanie wzbudzić mojej empatii bardziej niż cierpienie kogoś takiego ja
	Tak samo łatwo przejmuję stany emocjonalne cierpiących konkretnych jednostek jak dużych ludzkich grup wystawionych na cierpienie
	Mogę współodczuwać tylko z osobami, które są mi najbliższe
ST4	
	Myśl, że tak samo jak inni ludzie odpowiadam za losy świata (klimat, życie społeczne, przyrodę), jest dla mnie bardzo frustrująca
	Myśl, że jestem tak samo odpowiedzialny za istnienie rzeszy ludzi wykluczonych i potrzebujących pomocy, jest dla mnie bardzo frustrująca

	Świat i ludzie potrzebujący pomocy radzą sobie doskonale beze mnie
A13	
	Największego zawodu, rozczarowania doznaję wtedy, kiedy widzę, jak degraduje się ludzkość
	Trudno znieść mi emocjonalnie sytuację, kiedy rozczaruję samego siebie
	Ani ludzkość, ani ja sam(a) nie jesteśmy warci rozczarowań
ST3	
	Unikam sytuacji stresowych, lubię spokój
	Jawna niesprawiedliwość budzi mój gniew, który potem, przez jakiś czas, dezorganizuje moją codzienność
	Moją codzienność dezorganizują sytuacje stresowe związane z problemami żywymi najbliższych
A12	
	Lubię uczestniczyć w zgromadzeniach wywołujących silne przeżycia emocjonalne
	Mój własny świat i świat najbliższych mi osób w pełni zaspokajają moje potrzeby wzniosłych i silnych odczuć
	Wolę tak silne uczucia i emocje przeżywać np. podczas oglądania filmu niż w prawdziwym życiu
ST1	
	Dość dobrze sobie radzę z przewidywaniem skutków trudnych sytuacji dla jednego człowieka
	Dość dobrze sobie radzę z przewidywaniem skutków różnych zdarzeń dla społeczeństwa czy przyrody
	Przewidywanie czegokolwiek jest bezcelowe, bo dzieje się to, co ma się dziać
A11	
	Lubię rozwiązywać zagadki i tropić niezgodności dotyczące zbiorowego życia ludzi
	Lubię rozwiązywać zagadki i tropić niezgodności dotyczące własnej psychiki
	Widząc niezgodności i trudności, wolę poczekać, bo sprawy zazwyczaj się same rozwiązują bez względu na to, czego dotyczą

ST1	
	Kiedy dokonuję oceny drugiego człowieka, długo poszukuję usprawiedliwień dla jego zachowania w okolicznościach towarzyszących danej sytuacji
	Oceniając innych, staram się zawsze stosować ten sam punkt odniesienia o charakterze etycznym
	Unikam oceniania innych

3.3.1. KSS-22 – klucz i obliczanie wyników

Klucz do KSS-22 znajduje się w tabeli 5 niniejszego podręcznika. Rangi należy dodawać oddzielnie w obrębie każdej kategorii (A, I, S, T, NPS). Sumy stworzą wyniki surowe w obrębie każdej skali w AI; ST; NPS. Jeśli wynik surowy skali NPD mieści się w przedziale wyników wysokich i przeciętnych, cały test staje się niediagnostyczny. Style samorealizacji powstają poprzez naniesienie danych z tabeli norm na pola poniższej tablicy. Na przykład wysoki poziom troski i wysoki poziom ipsocentryzmu spotyka się w polu SS n AS – styl skoncentrowany na akceptacji siebie.

	Sprawiedliwość	Troska
Allocentryzm	SS n RKS	SS n AI
Ipsocentryzm	SS n RKW	SS n AS

Literatura cytowana

- Angyal, A. (1972). *Foundations for a Science of Personality*. New York: A Viking Compass Book.
- Brzeziński, J. (1984). *Elementy metodologii badań psychologicznych*. Warszawa: PWN.
- Bussey, K., Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*, 106(4).
- Chomczyńska-Rubacha, M., Rubacha, K. (2013). Test poczucia skuteczności. Podręcznik Pracowni Narzędzi Badawczych Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN. *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 16a.
- Czyżowska, D. (2012). *Sprawiedliwość i troska. O sposobach rozwiązywania dylematów moralnych przez kobiety i mężczyzn*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Dzwonkowska, I., Lachowicz-Tabaczek, K., Łaguna, M. (2008). *Samoocena i jej pomiar. Polska adaptacja skali SES M. Rosenberga*. Warszawa: PTP.
- Gasiul, H. (2007). *Teorie emocji i motywacji*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Gilligan, C. (2003). *In a Different Voice*. London: Harvard University Press.
- Goldstein, K. (1940). *Human Nature in the Light of Psychopathology*. Harvard: University Press, Cambridge Mass.
- Guilford, J.G. (1984). *Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice*. Warszawa: PWN.
- Kaplan, P.S. (1990). *Educational Psychology for Tomorrow's Teacher*. St. Paul: West Pub. Co., New York.
- Kohlberg, L. (1984). *Essays on Moral Development. Vol. 2: The Psychology of Moral Development*. New York: Harper & Row.
- Maslow, A.H. (1986). *W stronę psychologii istnienia*. Warszawa: IW PAX.
- Maslow, A.H. (1990). *Motywacja i osobowość*. Warszawa: IW PAX.
- Nowakowska, M. (1970). Polska adaptacja 16-czynnikowa kwestionariusza R.B. Cattella. *Psychologia Wychowawcza*, 13.
- Obuchowski, K. (1983). *Psychologia dążeń ludzkich*. Warszawa: PWN.
- Ossowska, M. (1970). *Normy moralne. Próba systematyzacji*. Warszawa: PWN.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton, Mifflin.

LITERATURA CYTOWANA

- Rubacha, K. (1991). Samorealizacja – poszukiwanie perspektyw badawczych. W: J. Górniewicz (red.), *Studia nad problematyką samorealizacji*, Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Skarżyńska, K. (1991). *Konformizm i samokierowanie jako wartości (struktura i źródła)*. Warszawa: Instytut Psychologii PAN.